

Psihopatologie și cultură – Masă rotundă

A. Evocarea unei vremi în care *Nebunia* era efectiv prezentă printre noi

Mircea Lăzărescu

București iunie 2023

A (a)/(TEXTUL vorbit)

1-a/

În vremea Renașterii Europei, *nebunia* era o meserie... iar *nebunul* – **hipomaniacal** – era un profesionist remunerat, căutat și angajat de bresle....orașe... nobili....regi.....

... pentru a întreține euforia la sărbătorile comunitare ...și buna dispoziție în casele potentatilor...

...El era îmbrăcat multicolor...făcea tumbe.....spunea glume...purta scufie și sceptru.....și îi înveselea pe toți....

2-a/

Postul de *nebun* era uneori ereditar (mai ales la curțile regale)... alteori se câștiga prin concurs....iar „fișa postului,, său presupunea:

- trăsături temperamentale hipertime (hipomaniacale)...capabile să inducă și să întrețină buna dispoziție..., dar și

- capacități cognitive aparte: ..prezență de spirit,... -abilitatea de a improviza ..- de a realiza jocuri de cuvinte...; precum și

- cultură literară solidă (de la Shekespeare știm că cita aforisme din clasicii umaniști)...

3-a/

Această fațetă a NEBUNIEI este cea pe care o invoca Erasmus în **Encomion moriae** (tradus în românește prin **Elogiul nebuniei**)....

...text in care Nebunia vorbește la persoana întâi, laudându-și valențele prosociale ludice... și declarându-se posesoare a adevăratei înțelepciuni....

.....fapt firesc.....de vreme ce suntem acum în epoca unui stil de viață desinhibat hedonic..... pe care-l comenta și Boccacio.. și Rabelais..

...poziționat opus față de tradiționala înțelepciune solitară și abstinentă.... ruptă de bucuriile vieții....

4-a/

Textul lui Erasmus intra de fapt, pe atunci, în jocul unei disputute,..

..căci în aceeași perioadă (așa cum magistral demonstrează Culianu) și tradiționala **melancholie** antică - complexificată prin determinisme planetare saturniene - era declarată de Marsilio Ficino ... în Florența lui Medici... ca marcă oficeală pentru înțelepciune...

(...temperamentul saturnian era considerat ca înclinat spre contemplare metafizică, rațiune abstractă, creativitate teoretică..)

5-a/

Versiunea lui Ficino a fost dezvoltată de Agrippa von Nettenstein, de filosofii ermetici și de alchimiști, și concretizată în gravurile lui Dürer MELNCHOLIA (I și II)...

..în care îngerul trist al înțelepciunii, rătăcit printre aparatura noilor științe exacte, pare a se înscrie în paradigma Ecleziaștului:“deșertăciune a deșertăciunilor.. toate sunt deșertăciune,,....

...Și totuși...cu toată persistența acestor preocupări - clar vizibilă și în **Anatomia melancholiei** a lui Burton -...victoria a înclinat pe talerul lui Erasmus

6-a/

În ópusul acestuia, nebunia își începe deci discursul prin a se lăuda:

„ Oricât m-ar defăima muritorii...susțin că sunt singura care, prin puterea mea, înveselesc pe zei și oameni...iar dovada e că..decum m-am înfățișat să vorbesc în fața acestei adunări..dintrodată chipurile tuturor s-au luminat de o neobișnuită veselie...,, (și în continuare):

„ Înțelepții nu sunt de nici-un folos.....capetele încoronate îi preferă pe nebuni (bufoni) în locul acestor ursuzi, care-i hrănesc numai cu deșertăciune....

..fără nebun nu pot nici să prânzească și nu pot ieși nici la plimbare...,,

7-a/

...Iar această proximitate a nebunului față de anturajul capetelor încoronate, o vedem și în zilele noastre, când privim la jocul de șah și la cel de cărți.

8-a/

Despre nebunul-regelui noi știm mai multe din piesele lui Sheakespeare....

...despre familiaritatea sa cu Regele Lear de exemplu.....aflat în plin proces de înnebunire reală.....

...dar și prin contrastul ce-l realizează cu personajul Edgar...care „face pe nebunul, pe posedatul de spirite,, - ca să se ascundă de dușmani

9-a/

Personajul nebunului-hipoman din vremea Renașterii e de nedespărțit de cultivarea sărbătorilor în această epocă - despre care ne vorbește pe larg Burkhard -. nebunul fiind angajat de orașe, comune și bresle tocmai pentru a întreține în aceste perioade o atmosferă de veselă și voioasă, de petrecere.....

.....cu accent deosebit pe strania deslănțuire a carnavalului...care promova „lumea pe dos,,...

10-a/

Originile Carnavalului – și deci ale profilului nebunului hipomaniacal - ne sunt indicate de Eliade ca și coborând până la cele mai vechi religii.... începând cu vremea Babilonului.. și ajungând la Roma Saturnaliilor.... ca o sărbătoare a interregnelui (de 12 zile) dintre moartea vechiului an și nașterea celui nou....

..interregn în care timpul și regulile se suspendă.... instalându-se permisivitățile – inclusiv sexuale, pentru stimularea fertilității -,strămoșii apar sub forma măștilorpăcatele se izgonesc din

cetate (uneori condensate într-un Țap)... iar rolurile sociale se inversează (stăpânul devine sclav și sclavul stăpân).....

11-a/

În articulare cu această paradigmă carnavalescă, sunt și documentele ce atestă în Europa, încă din perioada pre-renascentină, desfășurarea în chiar cadrul Bisericii creștine, a “sărbătorii nebunilor - a inocenților,,.

Aceasta se ținea la sfârșit de an, când liturghia era oficiată de diaconi..... iar procesiunea ce urma era condusă de “nebunul-bufon”, ... clerul oficeal venind în urmă....

De fapt și ulterior .. până recent...sărbătorile carnavalului erau (și sunt) deschise și conduse de nebunul (hipomanaical) al comunității.

12-a/

Epoca culturală ce a promovat merseria de nebun-bufon (fasonat după coordonatele milenare ale „interregnului,, carnavalesc) a fost - conform detaliatelor analize a lui Foucault – una în care imaginarul era lăsat liber , deslănțuit, ...

..epocă ce ne-a dat și pictura lui Velasquez..apoi muzica lui Vivaldi..

.. Instaurând apoi treptat ordinea și sistematizarea RAȚIUNII CLASICE ...care a susținut Modernitatea.. până la revoluția industrială și invazia mijloacelor mass media...

...

13-a/

Consecința faptului că nebunii au dispărut de la curțile puterii din sec XX și XXI, ne-au arătat-o teribilele vremi ale totalitarismelor și războaielor lor....

...iar pentru psihiatrie, faptul că în criteriile oficeale de diagnostic ale maniei din DSM-III-5, nu se mai suflă un cuvânt despre hipersoacibilitatea gregară, sărbătorească, vesel-hedonică, cu cântece și glume.. a maniacalului.....

14-a/

Pe vremea când Seakespeare comenta înnebunirea progresivă a regelui Lear, mania și melacholia - pe care medicina le moștenise din antichitate - nu erau încă despărțite de patologia delirantă...

....Căci delirul tocmai se năștea pe atunci,... pe meleagurile Castiliei... unde un nobil de țară ajungea să fie convins că i se metamorfoza identitatea....într-una de cavaler rătăcitor.. aidoma celor din romanele pe care le citea cu aviditate...

.....și care devine astfel celebrul și tonicul Don Quijote.....

15-a/

Când peste 300 de ani psihiatrii au introdus în terminologia lor diagnostică noțiunea de delir, ei au definit-o clar ca:

O convingere de neschimbat prin argumente într-o idee falsă

ignorând însă (până în prezent) să precizeze că acesta constă în convingerea fermă într-o schimbare identitară....ca în cazul lui Don Quijote...marele cititor de romane tipărite...

16-a/

....care,...devenind și el erou de poveste tipărită,.... se întâlnește mereu – în chiar paginile romanului - cu oameni care citiseră deja cartea... și știau despre el și Sanczo Panha..

....iar spre final ajunge, la Barcelona, chiar într-o tiparniță,.. care tocmai multiplica o carte despre isprăvile sale..

La timpul său, înțeleptul Don Quijote credea în realitatea eroilor de ficțiune... pe care tiparul vremii îi răspânde prin lume...!!

Oare greșea ?

18-a/

În sfârșit, incele sec. XX.....În psihiatrie se descriu sindroame ca „depersonalizarea”, „autismul”, „desorganizarea”,..

....timp în care....în literatură se afirmă romanul Ulysses a lui Joyce.. în muzică apare dodecafonismul lui Schonberg.....în artele plastice... Kandinsky...

apoi....Picasso pictează Guernica....iar Malevich ne-a lăsat amintire o cruce care se înclină.....


19-a/

În prezent, la un veac după aceste evenimente culturale...

... trăim într-o lume în care țesătura mijloacelor mass media e infinit mai prolixă decât tiparul din vremea lui Don Quijote și a regelui Lear..

...astfel încât, neignorând moștenirea noastră culturală și nici nosologia psihiatrică pe care istoria a edificat-o..putem să ne-ntrebăm:

Cum s-ar putea oare formula, în zilele noastre, o corelație dintre psihopatologie și cultură..... !?....



**Evocarea unei vremi în care „Nebunia„
era explicit prezentă printre noi.
(B)**

**Mircea Lăzărescu
București, 2023**

Fișa postului *nebunului* renașcentist includea:

- să întrețină o bună dispoziție contaminantă...
- cu râs, glume, euforie, ghidușii, hedonism...
- comportându-se desinhibat, cu tumbe, logoreic...
- îmbrăcat colorat, cu capișon, marotă, sceptru...





În 1620 nebunul lui Henric IV
Guillam primea 1200 livre,
față de 2000 căpitanul gărzilor
și 300 profesorul de profesorul
de scris a lui Luis al XIV-lea.

Nebunul era singurul care
putea spune regelui adevărul în
față fără a fi pedepsit.



ELOGIUL NEBUNIEI
SAU CUVINTARE SPRE LAUDA PROSTIEI

CRĂIEȘTE PROSTIA:

<Hazel proștilor*.> Oricit m-ar defăima indeobște muritorii — căci știu bine cit de rău e încondeiată Prostia chiar în ochii celor mai proști — susțin, totuși, că eu, asta, sint singura care, prin puterea mea, înveselesc și pe zei, și pe oameni. Iată o dovadă plină de noimă: De cum m-am înfățișat să vorbesc înaintea acestei adunări numeroase, dintr-o dată chipurile tuturor s-au luminat atât de mult de o nouă și oarecum neobișnuită veselie, și atât de mult m-ați salutat cu risul vostru zglobiu și drăgălaș, încât îmi pare că toți cei cîți sînteți de față păreți aidoma zeilor celor omerici, îmbătați de nectar amestecat cu nepenthe²⁰, pe cită vreme, mai înainte ședeai întors din peștera lui Trofoniu²¹.

De altfel, după cum soarele își arată iarăși pămîntului fața sa daurită și frumoasă, ori precum, după o iarnă grea, o primăvară tinăra vine să adie cu zefiruri blinde și ca prin farmec toate lucrurile capătă o nouă înfățișare și strălucesc într-o culoare plină de frăgezi-

* Titlurile din paranteze ascuțite lipsesc în original; ele au fost introduse pentru mai multă ușurință în urmărirea ideii principale a fragmentului respectiv — N.R.

me; tot astfel și voi, de îndată ce m-ați zărit, ați luat o cu totul altă înfățișare. Și astfel prin simpla mea prezență eu am înfăptuit ceea ce retorii cei iscusiți izbutesc doar în urma unor lungi și chibzuite cuvintări: anume, să vă alung toate grijile cele mistuitoare ale sufletului.



<Rostul cuvintării.> Dar să vă spun acum de ce m-am înfățișat înaintea voastră în aceste straie neobișnuite, dacă nu vă vine greu să urmăriți cu luare aminte pe cea care vă vorbește. Firește, nu cu atenția pe care o arătați predicatorilor, ci cu aceea

pe care o aveți față de saltimbancii, măscăricii și paiațele de la bilci și cu care odinioară Midas al nostru l-a ascultat pe Pan²². Căci am găsit cu cale să fac în fața voastră puțină sofisticărie, dar nu de aceea care astăzi bagă în capul celor tineri doar niște bazaconii lipsite de gust și fără de noimă dindu-le o îndîrjire spre ceartă mai aprigă chiar decît cum se vede între muieri, ci eu mă voi lua după cei vechi, care, spre a scăpa de înjositoarea numire de înțelepți (*sofoi*), au preferat să se numească sofiști. Îndeletnicirea lor era să slăvească, prin elogi, însușirile zeilor și ale eroilor. Așadar veți auzi acum un elogiu, dar nu al lui Hercule, nici al lui Solon, ci al meu însămi: al Prostiei!

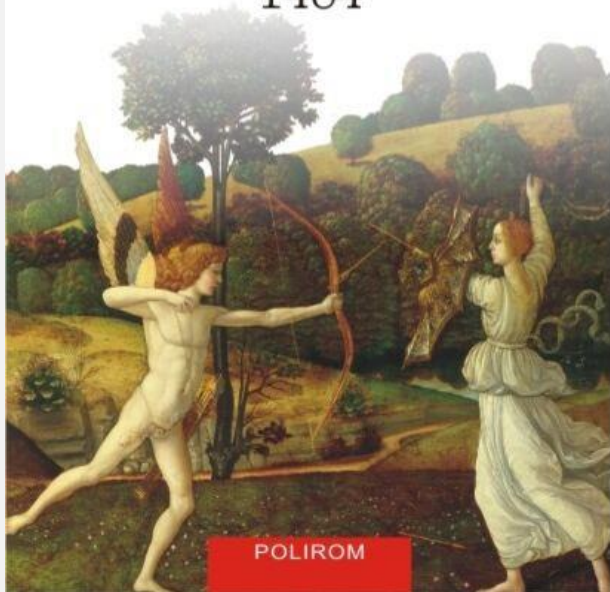
<Lauda de sine.> Ei bine, aflați că nu dau nici doi bani pe acei înțelepți care susțin că e un lucru prostesc și neobrăzat ca să se laude cineva singur. Fie acest lucru oricît de prostesc ar pofți ei, cu condiția numai



IOAN PETRU CULIANU

Eros și magie în Renaștere

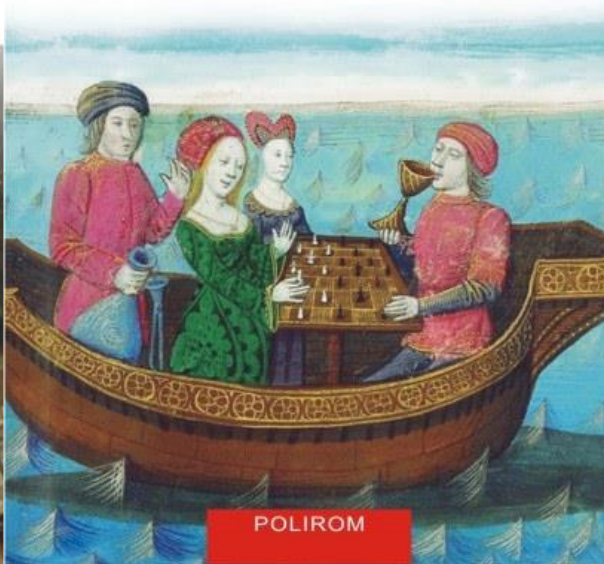
1484



IOAN PETRU CULIANU

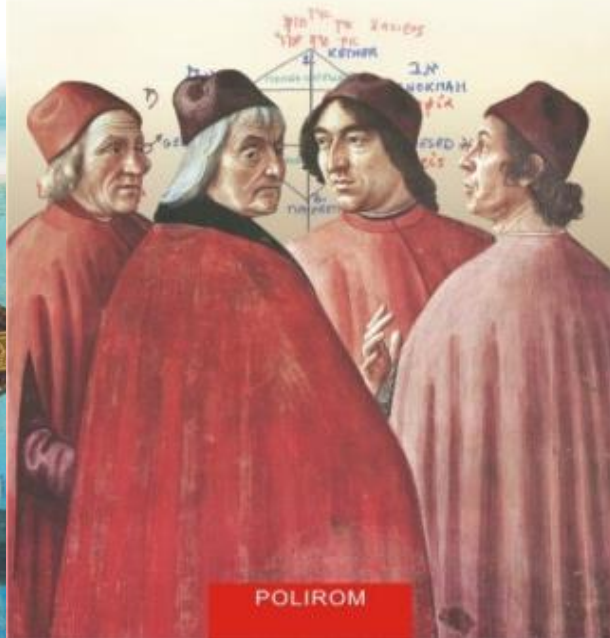
Iocari serio

Știință și artă
în gândirea Renașterii



IOAN PETRU CULIANU

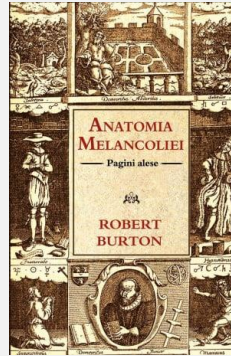
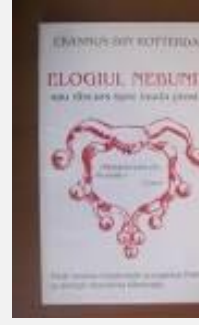
Marsilio Ficino (1433-1499)
și problemele platonismului
în Renaștere



Aceeași viziune o adoptă și Cornelius Agrippa, al cărui text stă la baza elaborării gravurii Melancholia I a lui Dürer.

Față de această doctrină a înțeleptului melancolic, Erasmus pledează convingător pentru înțelepciune promovată de nebunia (Moiră-Stultiția), încorporată de bufon.











....”Nu mă lăsați să înnebunesc, o Zei. Țineți-mă, nu vreau să înnebunesc!”, ...apoi : „Coboară de sub frunte nebunie, mai păsuiește-mă”...”

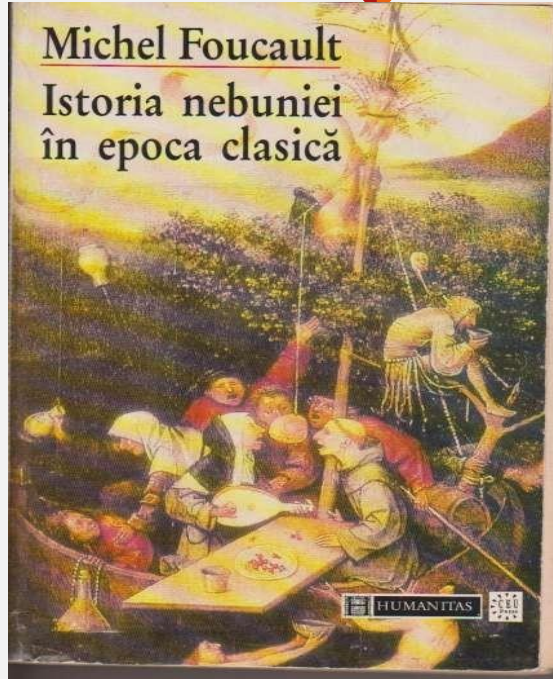
“Da, inima mi-aș sparge-o-n mii de cioburi, decât să plâng. Nebune, înnebunesc”...și...” „mă tem că mintea-ncepe să mă lase”...



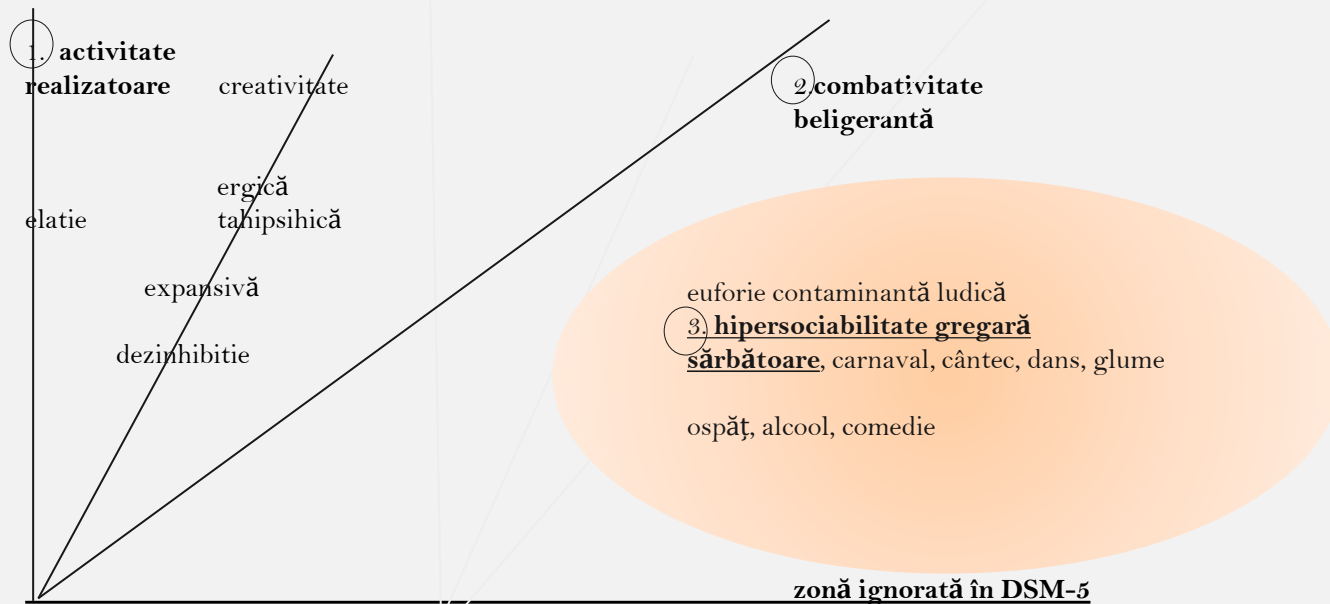




Michel Foucault
Istoria nebuniei
în epoca clasică



Circumscrierea maniei în DSM-5 ignoră hipersociabilitatea gregară, ludică








*„.....asta-i o mare greșeală în care au căzut
cei ce nu cred că au trăit cavaleri rătăcitori
pe lume....căci acesta e un
adevăr așa de vădit, încât pot să spun că l-
am văzut cu ochii mei pe Amadis
de Gaudia, care era un om înalt la trup...cu
o barbă frumoasă...,,*





**Cum s-ar putea oare formula, în zilele noastre, o corelație
dintre psihopatologie și cultură..... !?....**

Vă mulțumesc!